

Kiss Anita

Ifjúsági civil szervezetek itthon és a határon túl

A civil szervezetek egyre inkább megjelennek a köztudatban, a médiában, a szóhasználatban is, amely mutatja befolyásuk és fontosságuk növekedését.

Létszámuk folyamatosan növekvő tendenciát mutat, ez maga után vonja szolgáltatásaik és tevékenységi körük szélesedését is. A sokféle feladat, szolgáltatás mellett azonban felfigyelhetünk olyan közös tulajdonságokra a civil szerveződések tekintetében, amely alapján egy teljesen külön szektorként értelmezzük őket. Ilyen például az a közös jellemző, hogy feladatuknak tekintik a köz és közösség szolgálatát, úgy, hogy közben a profitszerzés nem szerepel az elsődleges célok között. (Bányai 1997)

A nonprofit szektorba a társadalom azon szerveződései tartoznak, amelyek magánintézményként működnek, valójában azonban közösségi célokat szolgálnak. (Simon 1998) Mivel a civil szervezetek tevékenységi köre igen széles, teljes valójában nehéz következtetéseket levonni, így e rövid tanulmányban az ifjúsági civil szervezetek kapnak kiemelt szerepet.

A civil társadalom fogalmának megalkotására több terület is vállalkozott, amely számos elmélet megszületését eredményezte, azonban a sokoldalú megközelítések nem tették lehetővé, hogy egy egységes fogalmat alkossanak e sokféle megfogalmazásból. Magyar és határokon túli kutatócsoportok vizsgálták a fogalmat, és arra a következtetésre jutottak, hogy a civil társadalomnak nincs önálló elmélete, mellyel beazonosíthatóak, viszont léteznek olyan elméletek, melyek a civil társadalomhoz kapcsolhatóak. (Szűcs-Tóth 2005, Csiha 2010)

Történetiségét tekintve, már az ókorban megjelentek civil megmozdulások, sőt abban az időben minden annak számított, amely a családi szférán kívül történt. Magába foglalta így a politikai életet, a szabadidős tevékenységeket és minden közfeladatot, sőt még az államhatalmat is. Ez a felfogás egészen a 17. századig élt. (Hankiss 1986, Csiha 2010)

A 18. században Krishan megfogalmazása alapján a civil társadalom már az állam és a politikai társadalom fogalmának szinonimájaként jelent meg. A kapitalizmus fejlődésével pedig egyre inkább kettévált e két fogalom, állam és a civil szektor. (Krishan 1992.)

A kutatási eredmények pontosan mutatják, hogy a civil szerveződések igyekeznek elszigetelődni az államtól és a gazdaságtól, és egy új harmadik szektorként érvényesülni, azonban mégis kitűnik, hogy elszigetelődése nem valósult meg teljesen, hiszen feladataik között olyan tevékenységek is szerepelnek, melyekkel a másik két szektor terheit igyekeznek csökkenteni. Ugyanakkor az állam is kontroll alatt kívánja tartani őket. (Arató-Cohen 1992)

Az elemzés szempontjai közül nem maradhat említés nélkül az országok eltérő berendezkedése, politikai, gazdasági, vallási különbözősége, mely befolyásoló hatással bír a civil társadalom működését, tevékenységi körét tekintve.

A harmadik szektor kialakulása hazánkban csak az utóbbi évtizedekre vezethető vissza, főként a szocializmus ideje alatt bekövetkezett politikai gátló tényezők hatására. Nyugat-Európai országokban a civil szerveződések gyarapodásának folyamata már korábban végbement. A nyugati országokban megjelent az önkéntesség, a jótékonykodás, valamint olyan szervezetek is, akik igyekeztek segíteni a rászorultakon. Az ilyen jellegű

kezdeményezések, segítő tevékenységek, mutatják a szervezetek növekedését és térnyerésének bővülését, azonban Salamon és Anheier írásaiban továbbra is megjelenik, hogy a civil szervezetek kialakulása elindult, és aktív tevékenységet végez, mégis teljes kialakulásukra, még éveket kell várni Európa minden területén. (Salamon-Anheier 1992)

Említést érdemel azonban a társadalom tagjaiban bekövetkezett folyamat elindulása, abban a tekintetben, hogy gondolataikban és tetteikben is megjelent, hogy a társadalom aktív tagjaivá kell válniuk, részt kell vállalniuk feladatokban, fontos szerepet kell vállalniuk a társadalom életében. Ez a gondolkodásmód indította el azt a lavinát, melynek eredményeként kialakult egy különálló szektor, a civil szervezetek formájában. S, hogy kik is ők? A kérdésre nehéz választ adni, mivel szolgáltatásban, feladatok elvégzése tekintetében sokféle szervezet létezik, így pontos megfogalmazása is nehézkes. Kozma Tamás vállalkozott arra, hogy megpróbál egy egységes fogalmat alkotni, melyből kitűnnek a lényeges tulajdonságok, információk, és melyek segítenek azonosítani a civil szervezeteket. Az Ő elgondolásában nonprofit szervezetnek nevezzük azokat a „*gazdasági szervezeteket melyek a tevékenységeiből származó gazdasági hasznot eredeti tevékenységükbe forgatják vissza, a megszerzett profittal nem folytatnak gazdasági tevékenységet, hanem alapításukkor vállalt eredeti tevékenységüket kívánják megvalósítani, illetve a megszerzett javakat a tevékenységi kör megerősítésére, bővítésére használják fel.*”¹

A fogalmat főként a civil szervezetek alap fogalmaként tartják nyilván, melyet a különböző tevékenységű, típusú szervezetek magukra formálnak, kiegészítenek.

Az európai nonprofit szektor

A '90-es évek Európájában egyre nagyobb érdeklődés mutatkozott a civil szektor irányába, mégis országonként eltérő volt megjelenésük, fontosságuk, kialakulásuk. A szocialista országok csalódtak az államban, így ott az államszocializmus összeomlása hozta magával a szektor fejlődését és nélkülözhetetlenségét, míg az északi országokban inkább a jóléti szociálpolitika megkérdőjelezése indította el az érdeklődést a szektor irányába. A kezdeti érdeklődésnek eredményeként számuk hirtelen indult növekedésnek, amely nagyfokú figyelmet és érdeklődést eredményezett a szervezetek. (Salamon-Anheier 1999)

A nonprofit szektor vizsgálatára egészen a '90-es évekig nem került sor. 1999-ben azonban Salamon Lester és Helmut Anheier, valamint később Skolowski és List is csatlakozott egy nemzetközi átfogó vizsgálathoz. A kutatók elemezték az egyes országok civil szervezeteinek jellegzetességeit, és összehasonlítást végeztek, melyben megjelenítették a civil szerveződésekben megfigyelhető különbségeket és hasonlóságokat egyaránt. Az eredményeik rávilágítanak arra, hogy minden vizsgált térségben fontos gazdasági funkciót lát el a szektor, azonban méretbeli különbségekkel találkozhatunk országonként, melyek helyenként nagy eltéréseket mutatnak. (Csiha 2010, Bocz 2010)

Megfigyelhető az a tény, hogy Nyugat-Európában egy erősebb harmadik szektor alakult ki, mint Kelet-Európában, de jellemző mindkét területre, hogy teljesen egységesített

¹ Kozma, 2006: Az összehasonlító neveléstudomány alapjai. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
Csiha, 2010 Az önkormányzatok és civil ifjúsági szervezetek együttműködése az önkormányzati feladatellátásban, Debreceni Egyetem Doktori (PhD) értekezés

szektor nincs még jelen. Sok közös tulajdonság is kirajzolódik az eredményekből, főként az, hogy a szektorban foglalkoztatottak két harmada szociális ellátás, oktatás vagy az egészségügyi területekre koncentrálódnak. Ezzel szemben felépítésük, méretük, feladataik, összetételük, minden országban eltéréseket mutatnak, melyek elsősorban a politikai berendezkedésre, történelmükre vezethető vissza. (Salamon-Sokolowski-List 2003, Salamon-Anheier 1999, Archambault 1999, Csiha 2010)

Az európai nonprofit szektoron belül 4 modellt különíthetünk el: a skandináv, az angolszász, a mediterrán valamint a kontinentális modellt. Tanulmányomban kiemelem Angliát, mint angolszász típusú országot, Németországot, mint kontinentális és Magyarországot, mint „mediterrán” országot. Az angolszász típusra jellemző, hogy az államtól teljesen különállóan működik intézményesült formában, a kontinentális modellre ezzel szemben, hogy szorosán összefonódott az állammal, de az intézményesült forma itt is jelen van. Hazánkban viszont kevésbé intézményesült és kevésbé független az államtól a nonprofit szektor. (Archambault 1999, Bullain 2005, Csiha 2010)

Természetesen ezen modellek csak említés szintjén jelennek meg, és nincs olyan éles határ közöttük, hiszen előfordulhat keveredés is a modellek között, pl. Németországban, ahol az ország egyesítése révén a skandináv és kontinentális jóléti modell is megfigyelhető volt. (Csiha 2010)

A leírt tényekre alapozva elmondhatjuk, hogy a civil szervezetek országoként elég nagy eltéréseket is mutathatnak, mindez Magyarország, Anglia és Németország tekintetében is jól elkülöníthető. És bár a különbségek megvannak, mégis egyfajta közeledés figyelhető meg a területek között. A civil szervezetek száma mindenhol emelkedik, fontosságuk pedig egyre inkább vitathatatlan, hiszen szolgáltatásaik emberi szükségletekre reagálnak, gazdasági erőt képviselnek, mindezzel hozzájárulnak a folyamatos fejlődéshez.

Ifjúsági civil szervezetek fogalmi megközelítései

Az ifjúsági civil szervezetek kialakulása is hasonlóan lebontható korszakokra, hiszen minden korban másképpen közelítették meg a fiatalokat, ezáltal folyamatos változásokon mentek át a fogalmak. Számos definíció született, mely valamelyest lefedi a csoportba tartozókat, bár összegző meghatározást találni nehéz feladat, mivel a társadalomtudományokon belül mindenki másképp közelíti meg a fogalmat. Jellegzetesen a politikai változások mozgatták az ifjúság megítéléséhez kapcsolható fogalmakat. A társadalomtudományokon belül is a szociológia, szociálpolitika, pszichológia, más-más szemszögből próbálja vizsgálni az ifjúság csoportját, ezáltal különböző definíciók születtek, így egy egységes ifjúság fogalom meghatározása sem történhetett meg, azonban látszik, hogy egyetlen tényezőt kiemelve nem definiálhatjuk ezt a társadalmi csoportot.

Andorka Rudolf szociológus véleménye szerint az tekinthető ifjúnak, aki már nem gyermek, és még nem lépett a felnőtt korba. Az ő elgondolásában, nem a kor, vagy a testi-lelki fejlődés a meghatározó, hanem a társadalmi státusz, tehát addig az ifjúság csoportjába sorolható, amíg nincs folyamatos keresete, nincs családja, illetve amíg nem rendelkezik a felnőttek összes jogával. (Andorka 2006). Így, ebben a megvilágításban az ifjúság az a korszak, amely a gyermekkor végétől egészen a felnőttkor kezdetéig tart. (Németh 2009)

Több szociológus is foglalkozott a fogalom tisztázásával, mint Gábor Kálmán, aki egy önálló életszakasként definiálta, amelyben külön kultúra, társadalmi életmód, társadalmi és politikai minták alakulnak ki. (Csiha 2010, Gábor 2000)

A pszichológusok inkább a kor, illetve a személyiségfejlődéshez kötik az ifjúkort, így az elméletükben az ifjúság a 12-14 életévtől 18-20 évig tartó időszak. Ők sem húznak erőteljes határvonalat az életkoroknál, hiszen a testi-lelki fejlődés minden egyén életében máskor és máshogyan következik be. A nézetek tehát eltérőek az életkor tekintetében, bár az alsó korhatárban az egyetértés megmaradt, így a 14. életév az ifjúkor kezdete, míg a vége már nem köthető egyetlen életkori időponthoz. A pszichológusok szerint akár a harmincas évekig is elhúzódhat ez a folyamat amiatt, hogy a fiatalok ugyan felnőtté váltak, de még magukon hordozzák az ifjúság jegyeit. (Ványi-Földi 2003, Csiha 2010)

A pedagógia számára a 18. életév betöltése, vagy a felsőfokú végzettség megszerzését követő időszak tekinthető az ifjúkor végének. Az Alkotmány is a 18. életévtől tekinti felnőtt állampolgárnak az egyént, és a büntetőjogban is a 18 év vagy maximum 20 éves tekinthető fiatalnak. Ebben az esetben sem léteznek röghöz kötött szabályok, hiszen, mint láthatjuk, egyik tudományág sem tesz drasztikus kijelentéseket az ifjúkor kor szerinti behatárolására, inkább nagyobb figyelmet fordítanak az egyén testi-lelki fejlődésére. (Atkinson - Atkinson - Smith- Bem – Nolen – Hoeksema 1999)

Mindezek mellett említést kell tennünk egy új jelenségről, a posztadoleszcenciáról. Mióta a fiatalok tanulási kedve megnőtt, és egyre többen választják a felsőoktatás intézményét, kitolódik a fiatal életszakasz. Ezt a szakaszt utóserdülőkornak is nevezik. Keniston, aki egyben a fogalom megalkotója is, ezzel kapcsolatban kiemeli egy jelenséget, mely kizárólag a modern társadalmakra jellemző, méghozzá azt, hogy a szexuális érettség, a felnőtté válás, valamint a munkavállalás időpontja egymástól elkülönülnek. A fiatalok ebben a korszakukban általában már rendelkeznek a felnőtté váláshoz szükséges testi-lelki fejlettségi szinttel, de még nem felelnek meg az elvárt szociológiai követelményeknek. Jellemzően csak a jelenre orientálódnak a figyelmük, nem akarnak megállapodni, fellázadnak a bürokratikus szervek ellen, és tiltakoznak mindennemű tevékenységtől, mely megállapodásra vagy intézményes keretek közé szorítja őket. A jelenség kialakulása oda vezethető vissza, hogy az egyetemi lét sokszor munkára kényszeríti a diákokat a tanulás mellett, nem érzi magát biztonságban, csalódik, hiszen a diploma jó, fix és biztos lehetőséggel kecsegtet, amely napjainkban már nem kínál biztos és jó pozíciókat a munkaerőpiacon. Ez a bizonytalanság magával hozta az új ifjúság kialakulását és jelenlétét a társadalomban. (Telek 2010)

Ha egységes fogalmat akarunk mégis alkotni a fiatalok csoportjáról, akkor azt mondhatnánk összefoglalóan, hogy:

„az ifjúság az a sajátos életkori, társadalmi állapot, amelynek során a fiatal elhagyva a gyermekkort, felkészül, alkalmassá válik az önálló felnőtt életre, minden szempontból. Befejeződik ez idő alatt biológiai érése, kialakul többé-kevésbé stabil lelki akarata, elsajátítja a maga és a társadalom szempontjából elengedhetetlennek tartott ismereteket, képessé válik a társadalmi munkamegosztásban részt véve a munkavégzésre, társadalmi funkciók ellátására, alkalmassá válik a társadalmi együttélés szabályainak tudatos, önkéntes és önálló betartására, képessé válik az őt nevelő családi környezettől, önállóan alapíthat családot.” (Schiffer idézi Csiha 2010: 49)

Ifjúsági civil szervezetek Magyarországon

A civil szféra megerősödésével és terjeszkedésével egyre inkább jelentek meg olyan szervezetek, melyek a fiatalok érdekeit helyezték előtérbe.

Az ifjúsági szervezetek léte leginkább a 20. század elejétől követhető, amikor is megjelentek a különböző mozgalmak, cserkész táborok, iskolákban szerveződő gárdák. Az 19. századból is vannak emlékek, főképp iskolákból, ahol a fiatalok valamilyen közös tevékenység végzéséhez csoportosultak, viszont az egyesület működését más szervezeteknek is jóvá kellett hagyniuk. (Csiha 2010)

Az 1910-es években már működtek cserkészmozgalmak, cserkész táborok, melyeknek legfontosabb célkitűzése a fiatalok nevelése, közösségépítés, környezet szeretetére tanítás volt. A fiatalok 12 éves koruktól lehetnek tagok egészen 16 éves korig, de a fiatalabbaknak és idősebbeknek is voltak feladataik. A 11 évnél fiatalabbak cserkészapródok, míg az idősebbek öreg vagy vén cserkész jelzővel tevékenykedtek a Magyar Cserkészszövetségben. Ezen kívül a fiatalok sport és ifjúsági egyesületek tagjaivá is válhattak, ha azt az iskola vezetősége engedélyezte. Az évek előre haladtával egyre több ilyen egyesület jött létre, mint a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE), a MEKDSZ a DISZ és még számos ifjúsági szervezet alakult ebben az időben. 1945 után a Cserkészszövetség átalakulóban volt. Először a felekezethez tartozó szövetségek szűntek meg, majd a többi az Úttörők Szövetségébe olvadt be.

Ifjúsági civil szervezetek a szocializmusban és a rendszerváltás idején

A háború után változás következett be az ifjúsági szövetségek életében is. A Magyar Szocialista Párt hatalomra jutásával az általuk létrehozott ifjúsági szervezet kapott teret, a KISZ (Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség) személyében. (Trencsényi 2007)

A szövetség megalakulásával a fiatalok nevelése, jogai és kötelezettségei még az Alkotmányban is helyet kaptak, ahol kiemelték a fiatalok szerepét a társadalomban, fontosnak ítélték a fiatalok egészséges életmódra nevelését, környezetük tiszteletére való tanítását, a szocializmus értékrendszerének elfogadását és tiszteletét. Továbbá az Alkotmány megfogalmazta a szabadidő hasznos eltöltését, sportoláshoz, művelődésükhöz kapcsolható tevékenységeket, melyeket a települések fejlesztése során kívánt beépíteni a mindennapi életükbe. (Magyar Népköztársaság Alkotmánya 1974, Komáromi 2009)

1989-ben a KISZ mozgalmakat felváltotta a DEMISZ (Demokratikus Ifjúsági Szövetség). Visszatekintve láthatjuk, hogy a politikai rendszer által működő gyermek- és ifjúsági szervezeteket működése ideológiai szempontból átpolitizáltak voltak, de mindennek ellenére számos jó tulajdonságot hordoztak magukban, melyek a fiatal generáció érdekeit szolgálták. (Trencsényi, 1997, P.Miklós 1997, Csiha 2010, Komáromi 2009)

A rendszerváltás ezen a területen is nagyfokú átalakulást eredményezett, hiszen míg eddig csak politikai érdekek mentén szerveződhetek ifjúsági szervezetek, az 1990-es évektől kezdve százával indultak ifjúsági szervezetek, amelyek hasonlóan a KISZ-hez kisdobosokat és úttörőket „képzett” ki, mégsem volt semmilyen megkötés számukra. (Bocz 1992)

A társadalomtudomány mindezeket felhasználva alkotott meg 3 olyan csoportot, melybe beilleszthetőek az ifjúsági szervezetek. Az első csoportba azon ifjúsági szervezetek tartoznak, amelyeknek tagjai szintén ehhez a korosztályhoz kapcsolódnak, és valamilyen kulturális, szabadidős tevékenység érdekében jönnek létre. A második csoportban, már a tagok nem fiatalok, hanem felnőttek, akik az ifjú korosztály érdekében szerveződnek és a támogatásukra, segítségükre alakulnak. A harmadik csoport önálló, saját érdekek mentén szerveződnek, mint a napjainkban már jól ismert HÖK. (Szabó 2005)

Tagolják még az ifjúsági szervezeteket tevékenységük, méretük, tagszámuk alapján is, de széles körük miatt, mindegyik kifejtésére nem vállalkozom.

A mai magyar ifjúsági civil szervezetek

Az ifjúsági civil szervezetek szerepe napjainkban még inkább felértékelődött, hiszen a fiataloknak számos elvárásnak meg kell felelniük, mely később ahhoz vezet, hogy távol kívánnak maradni minden olyan tevékenységtől, ami intézményes keretek között zajlik. Megfigyelhető a jelenség, hogy a fiatalok informálisan szerveződnek, egy-egy cél elérése érdekében. Az ifjúsági szervezetek életét a politikai döntések mindig megnehezítik, mert nem kezelik ezt a területet megfelelően, kevés elismerést kapnak, támogatásokból kiszorulnak, és az évek előre haladtával egyre kevesebb forrást juttatnak részükre. Ennek ellenére, ezek a szerveződések nagyon fontos, szinte nélkülözhetetlen feladatokat látnak el, segítenek a fiataloknak közösségbe illeszkedni, demokráciáról tanulni, biztosítanak számukra közösségi teret, ahol ismerkedhetnek, közösséget építhetnek, és ahol lehetőségük van céljaikról és azok eléréséhez vezető útról beszélni, alternatívákat gyártani. (Walther-Zentner 2008)

A jelenlegi állapotokról a KSH adataiból illetve az Ifjúságkutatásokból tudunk következtetéseket levonni. Mára már több mint 7.000 egyesület van amely, gyermekek és fiatalok érdekében alakultak, de tényleges feladatokat körülbelül 1500 civil szervezet lát el. A legtöbben szabadidős tevékenység köré szervezik tevékenységüket. Ezek mellett ma már egyre gyakoribb jelenség az ifjúsági civil szervezetek között, hogy a fiatalok továbbképzésében, képzésében, tanításában, gyakorlatának megszerzésében kívánnak segítséget nyújtani, annak érdekében, hogy könnyebben el tudjanak a munkaerő piacon helyezkedni. Problémaként jelentkezik azonban, hogy a fiatalok csoportját nehéz elérni és bevonni ezen tevékenységekbe, melyekért főként a civileket támadják, hiányos és rossz eszközökre utalva. (Központi Statisztikai Hivatal, 2005)

A fiatalok elérésében azonban nem vonható kérdőre egyetlen civil szervezet sem, hiszen a legfőbb probléma az, hogy a fiatalok igyekeznek minden intézményes formában működő tevékenységtől távol maradni, és a civil szervezeteket is hasonlóan ilyen intézménynek titulálják. Többre értékelik a szabad mozgás lehetőségét, a disco, a mozi vagy más kulturális programot, amikor ők dönthetik el szabadon, hogy részt vesznek e- vagy sem a programon, mindenféle kontroll nélkül. (Walther-Zentner 2008)

Hazánkban a civil szervezetek létrehozás is hosszú folyamat eredménye, hiszen bürokratikus úton, több utat végigjárva juthatunk el saját szervezet létrehozásáig. A létrehozás mellett azonban további kihívás a szervezet működtetése és fenntartása a csekély forrás eredményeként. A legfontosabb kihívás azonban még az, hogy a fiatalokat meg kell győzni, és tudatosítani kell bennünk az ifjúsági civil szervezetek értük jöttek létre, segíteni igyekeznek

nekik abban, hogy minél többet láthassanak a világból és minél többet megtapasztaljanak, hogy felnőtté válásuk idején könnyebben boldoguljanak. (Walther, -Zentner 2008)

A forráshiány következtében egyre inkább csökkenő tendenciát mutat az ifjúsági civil szervezetek száma, melyet a 2005-ös KSH adatok is alátámasztanak. Az adatokból az is kiderült, hogy minden 10. szervezet már pénz nélkül működik, innen látszik, hogy leginkább az állam felől számíthatnak támogatásra, illetve magánszemélyektől, akik szívükön viselik a fiatalok sorsát. (Központi Statisztikai Hivatal 2005)

Összességében azt mondhatjuk, hogy az ifjúsági civil szervezetek gazdálkodnak a legkevesebb forrásból, akik a legkevesebb támogatást kapják, és amelyre a leginkább szükség lenne napjaink fiataljainak.

Az angliai és német ifjúsági civil szervezetek

Európa más országaiban is kihívások elé állítják az ifjúsági civil szervezeteket, annyi pozitívummal, hogy több támogatásban részesülnek.

Az európai országok tekintetében így Angliában és Németországban is felfigyelhetünk egy jelenségre, mely a szubszidiaritás elve mentén működik. Mindkét országban nagyon fontos szerepet töltenek be a civil szerveződések és bár egyik területen sem az ifjúsági civil szervezetek vannak első helyen, -igaz Angliában az oktatáshoz kapcsolódó szervezetek alakulnak meg legtöbbször,- Németországban viszont az egészségügy és a szociális szféra területén jelennek meg a civilek, mégis mindkét helyen különös fontossággal figyelnek a fiatalokra. (Bullain- Tóth 2009, Hegyesi-Kozma 2008)

Kiemelendő, hogy a német szubszidiaritási politika tükröződik a támogatási rendszerben. Mindez abból alakult ki, hogy korábban meg voltak győződve, hogy a szociális területeket teljes mértékben az államnak kell fenntartani és működtetni. Az idő múlásával láthatóvá vált ennek fenntarthatatlansága, így az államnak bizonyos feladatokat át kell adnia más szervezeteknek. A civil szektor céljaiként megjelenik, hogy társadalmi igényre reagálnak, így az állammal szövetséget kötve egészítették ki egymás feladatkörét. Németországban és Angliában is ilyen együttműködések mentén működik együtt a két szektor, melyet egyre több európai állam próbál bevezetni saját országában. A fő cél, hogy az állam kisebb feladatokat vállaljon csak fel, kisebb társadalmi egységek között kelljen keresnie partnert, hogy ellássák az adott funkciókat. Valamint az államnak kötelessége, hogy a humán szolgáltatások megszervezésében, mindig a nonprofit szektorra támaszkodjon a szubszidiaritás elv értelmében. Ez az együttműködés segítette előre azt, hogy Németországban specifikus területek vannak, ahol az állam együttműködik a civilekkel. Ilyen terület a fiatalok, a munkanélküliek, a nők, idősek, egészségügy, humánszolgáltatások. Németországban működik 6 nagy jóléti egyesület, akik hosszú évek óta építgették hálózatukat és a szolgáltató szervezetek széleskörű hálózatát hozták létre. (Arapovics 2009)

Németországban jellemzően Ifjúsági Centrumok jönnek létre minden városrészben, annak érdekében, hogy a fiatalok hasznosan tölthessék el szabadidejüket. Mindennek megvalósulásáért az önkormányzatok felelősek, akiknek feladatuk létrehozni és támogatni ezeket a szerveződések. A forrás, amiből gazdálkodniuk kell itt sem túl sok, de számos pályázat íródik segítségükre, és civil oldalról is támogatást élveznek. Az ifjúsági civilekre itt

elsődlegesen az jellemző, hogy terület specifikusan gondolkodnak, mindig olyan helyzetre kívánnak reagálni, ami az adott városrészben leginkább nehézséget okoz. A civil szervezetek létrehozása is könnyebbnek mondható, nem kell annyi lépcsőt végigjárni, mint hazánkban. (Schröer,-Struck,-Wolff 2005)

Angliában is hasonló módon működnek a civil szervezetek, hiszen itt is a szubszidiaritás elve mentén működik együtt az állam és a civil szektor. Fentebb, már megjegyeztem, hogy ebben az országban az oktatás területén szerveződik a legtöbb egyesület, így számos alapítványi iskola jön létre, és a középiskolák, felsőfokú intézmények (egyetemek, főiskolák) bevételeinek nagy része is kvázi nem kormányzati szervezet közvetítésével a központi költségvetésből kapják. Mindez a Theatcher kormánynak köszönhető még a 80-as évekből, amikor is számos állami iskolát alakították át nonprofit intézménnyé és a már említett finanszírozás került előtérbe. (Salamon 1995, Arapovics 2009)

Az ifjúságra kiemelten figyelő ország számos más típusú szervezetet is működtet, mely más feladatokra is reagál a fiatalok körében, de kétségtelen, hogy az oktatás területén tapasztalható a legnagyobb mozgás.

Mindent összevetve azt mondhatom, hogy jól látszik, hogy a nyugati országokban már jól kidolgozott stratégia mentén működnek az ifjúsági civil szervezetek, hazánkban pedig akad még tanulnivaló, viszont elmondhatjuk, hogy mindannyian látják a fiatalok fontos szerepét a társadalomban, és felfigyeltek arra, hogy ezt a korosztályt erőteljesen támogatni kell, hogy ne térjenek le a helyes útról. A különböző országokban más-más problémákra kell a civileknek reagálniuk, hiszen más kultúrában nőnek fel, más a habitusok, teljesen eltérhet jövőképük, világba vetett hitük, de a cél az, hogy a fiatalok, minden országban felelős állampolgárokká váljanak és a társadalom hasznos tagjai legyenek. A civilek ezért küzdenek, és próbálják terelgetni az ifjakat.

Problémák, melyekre a civil szervezetek reagálnak

Sok terület, számos tevékenység, több korcsoport, más vallás, ország, nyelv. Mindez magával hozza, hogy minden országnak külön stratégiával kell készülni a problémák elhárítása érdekében. A sokféle fiatal sokféle problémát hoz magával, de egyes országok már jól bevált stratégiát alkalmaznak segítségükre. Segítségükre van az ifjúságpolitika az európai országokban. Az Európai Unióban az ifjúságpolitika alapvetően minden országban más, mégis vannak olyan területek, közös pontok, kiemelt célok, amelyeknek megvalósítása érdekében közösen fogalmaznak meg feladatokat, programokat. „A tagállamok közötti együttműködés és koordináció kereteit az Európai Bizottság által kiadott Fehér Könyv foglalja magába, amely 4 fő területet emel ki, az ifjúsági részvételt, információt, az önkéntes tevékenységet, valamint a fiatalok jobb megértését.”

(<http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjpol>)

A konkrét feladatokat a különböző minisztériumok határozták meg, és ennek segítségével dolgoztak ki olyan célokat, melyeket közösen kell megvalósítani egymást segítve. Fontos még kiemelnünk az Európai Ifjúsági Paktumot, melyben kiemelték a fiatalok foglalkoztatását, integrációját, társadalmi felemelkedését az oktatás, képzés és mobilitás területén. (<http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjpol>)

Ilyen közösen végrehajtott programok már évekkel ezelőtt is jelen voltak az országok között, hiszen gondoljunk csak az ifjúsági cserékre, a pályázatokra, mint a Fiatalok Lendületben, amely egészen 2013-ig fut és reméljük a közeljövőben is folytatódik majd, a Fiatalok Európáért pályázat, illetve az Ifjúságkutatások, mely még inkább segítené feltárni a fiatalok csoportját, ezáltal konkrétabb helyzetekre tudnának programokkal, pályázatokkal reagálni. Az Unióban minden ország úgy véli, hogy a fiatalok csoportja az egyik legfontosabb a jelenlegi és jövőbeni társadalmunknak. Ők vannak leginkább kiszolgáltatva, kifejezetten most, a válságok idején. Éppen ezért kell odafigyelnünk rájuk, és támogatni őket főként azokon a területeken, amelyek leginkább érdeklik őket, és amelyek meghatározóak lesznek életük során. Így a fiatalok oktatására, foglalkoztatására, kreativitására, vállalkozói készségükre, egészségükre, civil részvételükre és az önkéntes munkára kell kiélezni a tevékenységeket. (<http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjpol/europaiifjusagistrategia>)

Ugyan az Európai Unióban élő fiataloknak jobbak a lehetőségei, mégis kudarcokkal kell szembenéznük, abbahagyják tanulmányikat, vagy munkanélkülivé válnak, amely alacsonyabb társadalmi státuszba sodorhatja őket, ezáltal kirekesztődnek a társadalomból. (<http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjpol/europaiifjusagistrategia>)

Az Európai Ifjúságpolitikának ez a legfontosabb vezérfonala, hogy több lehetőséget biztosítsunk a fiataloknak az oktatásban és a munkahelyen, segítenünk kell őket, hogy nagyobb szerepet vállaljanak a társadalomban és növeljék a társadalmi szolidaritást.

Ján Figel fogalmazott úgy a stratégia kapcsán, hogy "Az ifjúság jelenünk és a jövőnk"² illetve egy másik hasonló tartalmú szlogennel találkoztam egy német ifjúsági központban: "Jedes Kind ist eines Stück in Zukunft!"³ Azaz minden gyermek a jövő egy apró darabja!, tehát úgy kell irányítanunk a jelent, és építeni a jövőnk, hogy abban a fiatalok megtalálják helyüket, ki tudjanak teljesedni, és a jövőben előrevigyék társadalmunkat.

Ifjúságpolitikai modellek is kialakultak már terület specifikusan. Így 4 típusba sorolják be az országokat ifjúságpolitikai modell tekintetében.⁴

Jelen van egy úgynevezett Univerzális modell, mely elsősorban a skandináv országokra jellemző, így Svédország, Finnország, Norvégia sorolható ide. Jellegzetességük, hogy az államigazgatáson belül jelen van ifjúsági ügyeket felügyelő szerv, az ifjúsági szektor nagyon erős, a civilek és az állam erős együttműködésben együtt dolgoznak, valamint az ifjúságot nem, mint problémát, hanem mint erőforrást látják és céljuk, hogy társadalmi szerepvállalásukat, politikai részvételüket növeljék.⁵

A következő modell leginkább a Közép- Európa országait foglalja magába, mint Ausztria, Franciaország és az általam is vizsgált Németország. E területeken kiemelendő, hogy a célcsoportot a társadalom sérülékeny pontjának tartják, akit védelmezniük kell. Ezzel össze is függ elsődleges céljuk, hogy a fiatalokat meg kell óvni a társadalmi kihívásokkal szemben, talán ezért is kapta ez a modell a Védelmesítő modell elnevezést. Itt a legerősebb az ifjúságpolitika államigazgatási rendszere, itt is nagyon erős az ifjúsági és civil szféra. Ezekben az országokban már a jogalkotásban is megjelent az ifjúságpolitika, ahol problémaként

² <http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjstrat>

³ <http://www.grillensee.de/>

⁴ .(http://www.ditzendy.hu/dka/konyvtar/ifjusagpolitika/europai_ifjusagpolitikak_v1.0_2006_04_20.pdf

⁵ http://www.ditzendy.hu/dka/konyvtar/ifjusagpolitika/europai_ifjusagpolitikak_v1.0_2006_04_20.pdf

jelezték és megoldani igyekeznek a fiatalok társadalmi részvételének és kirekesztésének javítását, így a célcsoport a teljes ifjúságot lefedi, mely itt a 0-25/30éves korosztályt takarja.⁶

A 3. modell a másik vizsgált európai országhoz kapcsolódik, ez pedig nem más, mint a Brit Közösség alapú modell. Nagy-Britanniában iskolás kortól egészen 25 éves korig számítják a fiatalság csoportját. Ami erre az országra jellemző, hogy az állami szerepvállalás nagyon csekély, ami maga után hozza azt is, hogy az ifjúsággal kapcsolatos kezdeményezéseket és feladatokat a civil szféra vállalja fel, ő kezdeményez. Az ifjúsági szektor nagyon kicsinek mondható. Az ifjúságpolitikájának célja a hátrányos helyzetű fiatalok segítése, támogatása. Itt elsőszámú cél, hogy a társadalmi részvételüket növeljék, és kirekesztettségüket csökkentsék.⁷

A 4. modell a Mediterrán modell. Spanyolország, Portugália, Görögországra vonatkoznak főként a modell jegyei. Eltérés mutatkozik a többi modellel szemben, hogy ezekben az országokban főként vallási és családi részről látták el a szociális feladatokat, centralizált állami ifjúságpolitikai intézményrendszert hoztak létre. Nincsenek helyi vagy regionális kezdeményezések, de az ifjúsági szektoruk igen erős és kiterjedt.

A fiatalokat erőforrásként és problémaként definiálják. (Gegesi-Miharics-Soltész-Udvardi-Lakos 2003) Magyarországon az ifjúságra, mint erőforrásra tekintenek, de nincs kialakult ifjúságpolitikánk, pedig helyi, regionális szinten is működni kellene, de nagyon sok területen nem valósulnak meg kezdeményezések. Jogszabályokban még nem jelentek meg a fiatalok, nagyon alacsony a részvételük az ifjúságpolitikában. Az elsődleges cél hazánkban, hogy a fiatalokat visszaintegráljuk, integráljuk a társadalomba.

A következő táblázatban a 3 modellet mutatom be összefoglalásként, hogy még inkább kirajzolódjanak a különbségek vagy épp az azonosságok:

1. tábla: Modellek

	Magyarország	Anglia	Németország
Ifjúságról alkotott politikai megítélés	Erőforrás	Probléma	Erőforrás
Intézményrendszer	Alacsony szinten	Nincs	A hierarchia magas fokán
Ifjúsági törvény	Nincs	Nincs	Van
Decentralizáltság	Elméletileg van, gyakorlatban nem jelenik meg mindenhol	Van, hiszen nincs központi rendszer	Van, szövetségi, megyei és helyi szinten
Ifjúsági részvétel az ifjúságpolitikában	Alacsony	Alacsony	Magas

⁶http://www.ditzendy.hu/dka/konyvtar/ifjusagpolitika/europai_ifjusagpolitikak_v1.0_2006_04_20.pdf

⁷http://www.ditzendy.hu/dka/konyvtar/ifjusagpolitika/europai_ifjusagpolitikak_v1.0_2006_04_20.pdf

Főbb célok	Fiatalok integrálása a társadalomba	Szociális problémák kezelése	Társadalmi részvétel növelése
Civil szervezetek szerepe	Alacsony, a kommunikáció nem működik	Magas, ez az elsődleges szintér az ifjúsági munkában	Erős együttműködés az állami szférával

(Komárom, 2009)

Ha a modelleket országokra levetítve vizsgáljuk, láthatjuk, melyek azok a pontok, melyekben fejlődniük kellene. A fejlettebb európai országoknál már jól látszik a kiforrott stratégia a fiatalok megszólítására, hazai viszonylatban azonban még nem terjedt el az új technológiák felé orientálódás. Fontos az is, hogyan tekintünk fiataljainkra, hiszen más megvilágításba helyezzük őket, ha problémaként vagy éppen erőforrásként említjük őket. Nagyobb hangsúlyt kellene minden országban fektetni az etnikai csoportok bevonására, hiszen talán ők azok, akik leginkább elzárkóznak ezektől a szervezetektől. Ebben azonban az államnak is részt kell vállalnia, és segíteni kell a szervezetek munkáját. Annak érdekében, hogy mindezek a problémák figyelmet kapjanak, társadalmi változások aktív szereplőivé kell válniuk a fiataloknak, és számos utat kell kitérni a fiatalok részére, hogy lehetőséget kapjanak beleszólni a politikai és társadalmi döntésekbe, változásokba.

Németországban már látszik, hogy a fiatalokat modern eszközökkel igyekeznek megszólítani, valamint az állam, mint fontos segítő jelen van a szervezetek életében. Pontosan a kormány hatására alakultak települési, regionális, és nemzeti szinten is. Az első szinten az Ifjúsági Irodák segítik a fiatalokat tanácsokkal, valamint elvégzik azokat a feladatokat, melyek az önkéntes szerveződések repertoárjából kimaradtak.

A második szint a regionális, ahol már nagyon sok tevékenység típus alakult meg, mint központok, ifjúsági szállók, centrumok. Ezeket a megmozdulásokat már a tartományok támogatják és segítik, vagy ők maguk működtetik. Ezen a szinten is találkozhatunk a fentebb már említett Ifjúsági Tanácsokkal és irodákkal. A harmadik szint a nemzeti, amely magába foglalja azokat a hatóságokat, melyek az ifjúsági ügyekkel foglalkoznak, és kiemelten foglalkoznak azokkal a területekkel, régiókkal vagy tartományokkal, ahol az ifjúsági munka vagy ahhoz kapcsolható tevékenységek nem működnek megfelelően. Ezen a szinten a Nőügyi és Ifjúsági Minisztérium látja el a feladatokat. (Endrész 2003) Németországban nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a szülők és a fiatalok között egy szoros kapcsolat alakuljon ki, valamint az önkéntességre, és egymás segítésére nevelik őket. Azt gondolom, hogy így könnyebben részt vesznek a civilek feladataiban is, nyitottabbá válnak általa.

Angliában is hasonló gondokkal küzdenek, mint a többi európai országban. Nagy gond a képzetlenség és a fiatalok motivátlansága. Viszont az önkéntesség itt is nagyon fontos szerepet tölt be, mely szintén segíti a fiatalokat abban, hogy nyitottak legyenek az új dolgokra, így könnyebben bevonhatóak a programokba.

A civilek szerepe is kiemelkedő ezen a területen, ami azt mutatja, hogy az állam szerepe nagyon csekélynek mondható, így minden ifjúsági programot a civileknek kell szervezniük. Számos feladatot átvállalnak az államtól, bár az utóbbi időben próbálnak kialakítani egy közös együttműködést a hatékonyabb munka érdekében, de egyelőre sok változás nem tapasztalható ezen a területen. (<http://www.cloudinstitute.org/>, Perrett, 1999)

Összességében azt mondhatjuk, hogy az irodalmak inkább a különbségekre hívják fel a figyelmet, illetve felkínál néhány utat, amit hazánknak érdemes lenne követni.

Egy hatalmas előrelépés, hogy ezzel a két országgal és más európai országokkal is kialakul lassan egy folyamatos együttműködés, projekteken, csereprogramokban, problémák megoldásában, így nem csak példálózhatnak velük, hanem segítséget is tudnak kérni. Magyarországon történelmi változások, politikai nézetek nehezítették meg a civil szektor kialakulását, ami magával hozta, hogy az ifjúságért létrejött szervezetek is le vannak maradva más országoktól. Ehhez a feladathoz még fel kell nőnünk, illetve megoldási alternatívákat és ifjúságpolitikai koncepciókat kell gyártanunk, hogy közelítsünk akár Anglia vagy Németország felé.

Összegzés

A fent leírtakat összevetve tisztán látszik a tény, hogy a civil szféra a társadalmak múltja, jelene és jövője egyaránt. Minden történelmi időszakban másképpen értelmezték jelenlétüket és más szemzőből vizsgálták fontosságukat, de a létezésük vitathatatlan. Az országok mindegyikében ott vannak és terjeszkednek, építkeznek, fejlődnek, feladatokat vállalnak el és át egy-egy célcsoportot választva. Európa országaiban már egy jól kiépült rendszerrel találkoztam, ahol már szoros együttműködés létezik az állam és a civil szervezetek között. Hazánkban ez a fajta együttműködés még kezdetleges, de a jövőben látható, hogy ez az egyetlen út, ami járható lesz. Továbbá kiderült és világossá vált, hogy az Európai Unió minden támogatást megad a civil szektornak pályázatok útján ahhoz, hogy egy erős 3. szektort hozzanak létre, illetve, hogy támogassák, felkarolják azokat a csoportokat, amelyeket az állam már nem tud/képes vagy éppen nem akar támogatni. Az Európai Unió pályázatok ezen kívül lehetőségeket is biztosít arra, hogy az európai országok társadalmi közelebb kerülhessenek egymáshoz, megismerjék egymás kultúráját, szokásait, felfogásait, és tudjanak akár együtt is reagálni egyes problémás helyzetekre. Az ifjúsági civil szervezetek tekintetében is látszik a fejlődés, hiszen a csereprogramok, külföldi tapasztalatszerzésre, nyelvtanulásra épülő pályázatok lehetőséget biztosítanak fiataljainknak, hogy kipróbálhassák magukat önkéntesként egy másik országban, megismerjenek egy teljesen új kultúrát, társadalmat.

Ennek ellenére sajnós az is megállapítható, hogy az ifjúsági civil szervezetek még nem készültek fel teljesen arra, hogy a fiataloknak megfelelő szolgáltatásokat nyújtsanak, motiválják őket, sőt hazánkban az elérésükkel is problémák vannak. Azonban ezen az úton haladva jó eredményeket érhetünk el. Sőt, más országok tapasztalataira és tanácsaira építve egy erős civil szférát hozhatunk létre.

Az Európai Unió lehetőséget biztosít a közös munkára, tapasztalatcserére, ami egy sikeres civil együttműködést hozhat létre, amely a szektor erősödéséhez vezet a közeljövőben, annak ellenére, hogy jelenleg nem a legtámogatottabb célcsoportot karolták fel. Tény azonban, hogy nagy szükség van rájuk a jelenben is, jövőnkben pedig még inkább rászorulunk segítségükre és támogatásukra.

Felhasznált irodalom

Andreas Walther- Manfred Zentner (2008): *Ifjúságpolitikai vizsgálat Magyarországon*, Budapest

Archambault, Edit (1999) *Defining The Nonprofit Sector: France*. The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies. Baltimore.

Andorka Rudolf (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris kiadó

Arató András-Jean Cohen (1992): Civil társadalom és demokratikus átmenet Latin Amerikában és Kelet-Európában, *Mozgó Világ*, 7: 17

Atkinson, R.L. - Atkinson, R.C. - Smith, E.E. – Bem, D.J. – Nolen-Hoeksema, S. (1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó

Bányai Péter Mihály (1997): A civil szervezetek helye és szerepe. *Új Holnap*, 1: 46-50

Bocz János (1992). Egyesületi statisztika Magyarországon. *Statisztikai Szemle*, 70. (10) 23-35

Bullain Nilda (2005): Átfogó jogi reformkoncepció: Lépések és értékalapú civil jövőkép felé, *Civil Szemle*, 1: 5-27

Csiha Tünde (2010): *Az önkormányzatok és civil ifjúsági szervezetek együttműködése az önkormányzati feladatellátásban*, Debreceni Egyetem Doktori (PhD) értekezés, Debrecen: Debreceni Egyetem BTK

Dr. Schiffer Péter (1976): Megjegyzések az ifjúság fogalmának problémájához, In: Békés F.-Buga I.-Fáczányi Ö.-Schiffer P. (szerk.) *Ifjúságkutatók az ifjúságról*. Budapest, Osiris Kiadó, 42.

Gábor Kálmán (2000): „Szigetlakók” és mások- az ifjúságkutató szemével, *Új Pedagógiai Szemle*, 9:11-28

Hankiss Elemér (1986): *Diagnózisok 2.*, Budapest:Magvető Kiadó

Judy Perrett (1999): *Youth Policy and Youth Services in the United Kingdom*
NYA-IJAB, Leicester-Bonn

Kozma Tamás (2006): *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*. Budapest:Új Mandátum Könyvkiadó

Krishan Kumar (1992): Civil társadalom, egy fogalom újrafelfedezése, *Mozgó Világ*, 7: 7

Központi Statisztikai Hivatal (2005): Nonprofit Szervezetek Magyarországon, Budapest: KSH: www.ksh.hu

Magyar Népköztársaság Alkotmánya (1974)

P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): *Gyermek és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia*, 1996. június 7-9, Zánka: Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT

Salamon Lester M., S. Wojciech Sokolowski, and Regina List(2003): *Global Civil Society* Baltimore, Maryland, USA: Johns Hopkins Center for Civil Society Studies,

Salamon Lester M.-Anheier, Helmut(1992): *The Emerging Sector: An Overview* Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, Baltimore

Salamon, Lester M.- Anheier, Helmut K. (1995): *Szektor születik. Nonprofit Kutatások 4.* Budapest: Nonprofit Kutatócsoport

Salamon, Lester M.-Anheier, Helmut K.(1999) *Szektor születik II.Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról*, Budapest: Civitalis Egyesület

Simon Cs. József(1998): A civilek és a társadalom In *Szociális munka 2.szám*,Budapest: Osiris Kiadó

Szabó Máté(2005): *Civil társadalom elmélet és gyakorlat*, Budapest: Rejtjel Kiadó

Szűcs Zoltán Gábor – Tóth Csaba (2005): Vitatézisek a civil társadalom koncepciójához. In: Szabó Máté (szerk.):*Civil társadalom: elmélet és gyakorlat*.Budapest: Rejtjel Kiadó

Telek Klára(2010): *A Posztadoleszcencia hatása a fiatal fogyasztói célcsoportra*. Budapest : Corvinus Egyetem Phd értekezés

Trencsényi László (1997): „Fél évszázad a Csillebérci fák alatt” Tudósítás egy előkonferenciáról. In P. Miklós Tamás(szerk.):*Gyermek és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia*, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT

Trencsényi László (2007): Hús esztendeje...Kísérletek az úttörőmozgalom reformjára a 80-as években. Magyar Úttörők

Szövetsége Honlapja – Dokumentum TRENCSENYI L. 1997: Mozgalmak évada. *Új Pedagógiai Szemle*, 11

Ványi B. –Földi L.(2003): *Az Európa Bizottság fehér könyve Új lendület Európa fiataljai számára.* Budapest: Nemzetközi Igazgatóság,

Wolfgang Schröer, Norbert Struck, Mechthild Wolff(2005): *Handbuch Kinder- und Jugendhilfe.* Weinheim und München: Juventa Verlag

Internetes irodalom:

Arapovics Mária(2009): *A civil társadalom és a nonprofit szervezetek szerepe az egész életre kiterjedt tanulásban.* Budapest: Eötvös Lóránd Tudományegyetem

http://www.civil.info.hu/uploaded/documents/tanulmanyok/12457420832009_Disszert_Arapovics_Maria.pdf

Utolsó letöltés: 2011.11.10.

Bocz János (2010): *A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon, A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig,* Phd értekezés, Budapest, Corvinus Egyetem. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/375/1/bocz_janos.pdf

Endrész Kinga (2003) *Ifjúságpolitikai struktúrák Európában, ill. az Európai Unió tagállamaiban.* www.celodin.org/files/hu/5848159761.doc

Gegesi Kiss Pál-Dr. Mliharics József-Dr. Soltész Péter-Udvardi-Lakos Endre(2003): *Az egész élethosszon át tartó tanulás és az infokommunikációs technológiák együttes alkalmazásának a nemzetközi-, a magyarországi helyzete és a jövőbeni fejlődés lehetőségei:* http://www.knok.sulinet.hu/e_learning/Mliharics-Soltesz-GKP_tanulmanyjav040121.pdf

Hegyesi Gábor-Kozma Judit (2008): *A szociális munka- áttekintés:*

(<http://deszocpol.atw.hu/kozmaszocmunkagyermekvedelem/hegyesigaboreskozmajudit.doc>)

Utolsó letöltés: 2011.10.01.

Komáromi István(2009): *Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának eredményei es fejlesztési lehetőségei a Kárpatok Interregióban:*

http://foldrajz.ttk.pte.hu/phd/phdkoord/nv/disszert/disszertacio_komaromi_nv.pdf

Utolsó letöltés: 2011.11.11.

Bullain Nilda- Tóth Andrea Judit(2009): *Európai civil együttműködési modellek*

Hálózatépítés a civil szférában, Civil Szemle Lap, 2: 17-31:

<http://www.scribd.com/doc/46321333/Halozatepites-a-civil-szferaban-Civil-Forum-lap-2009-2>

Utolsó letöltés: 2011.10.01.

Németh Nóra Veronika (2009): *Ifjúság és kultúra.:Az ifjúságszociológia aktuális kérdései a kulturális fogyasztás tükrében.* Kutatási szeminárium, Debrecen

http://shp.hu/hpc/userfiles/nemethnora/ifjusag_es_kultura.pdf

Utolsó letöltés: 2011.11.25.

<http://www.grillensee.de/>

Utolsó letöltés: 2011.10.23.

<http://www.mobilitas.hu/euelnokseg/euifjpol/europaiifjusagistrategia>

Utolsó letöltés: 2011.11.20.

http://www.ditzendy.hu/dka/konyvtar/ifjusagpolitika/europai_ifjusagpolitikak_v1.0_2006_04_20.pdf

Utolsó letöltés: 2011.11.20.

<http://www.cloudinstitute.org/>

Utolsó letöltés: 2011.11.20.